

Hermeneutikos akiračiai

HERMENEUTIKOS SAMPRATA PERSONALISTINĖJE LUIGI PAREYSONO ONTOLOGIJOJE*

Vaiva Daraškevičiūtė

Vilniaus universiteto

Religijos studijų ir tyrimų centras

Universiteto g. 9/1, LT-01513

El. paštas: vaiva.daraskevičiute@gmail.com

Straipsnyje analizuojama XX amžiaus italų filosofo Luigi Pareysono hermeneutikos samprata. Nors savo tėvynėje šis filosofas laikomas ontologinės hermeneutikos klasiku, už Italijos ribų jo vardas mažai žinomas. Straipsnyje keliamas klausimas, kuo Pareysono mąstymas aktualus ir išskirtinis bendrame ontologinės hermeneutikos kontekste. Pareysono hermeneutikos savitumas parodomas, susitelkiant į tris jo mąstymo bruožus – personalistinę hermeneutikos prieigą, originalią interpretacijos traktuotę estetikoje ir kontroversišką tiesos sampratą. Straipsnyje taip pat aptariama Pareysono hermeneutikos recepcija šiuolaikinėje italų filosofijoje. Pabrėžiama, kad šiuolaikiniam italų mąstymui Pareysono filosofija ypač svarbi tuo, kad jos veikiamos susiformavo dvi hermeneutinės mokyklos, skirtingai traktuojančios ne tik Pareysono hermeneutiką, bet ir pačią hermeneutikos sampratą.

Pagrindiniai žodžiai: hermeneutika, personalistinė ontologija, formatyvumo estetika, tiesa, interpretacija.

Išvadas

Bet kuriame itališkame filosofijos vadovėlyje ar žinyne prie poheidegerinės hermeneutikos klasikų įrašytos trys pavardės: Hanso Georgo Gadamerio, Paulio Ricœuro ir Luigi Pareysono. Pirmųjų dviejų autorių vardai iš tiesų jau tapo ontologinės hermeneutikos sinonimais, tačiau trečiasis autorius – Luigi Pareysonas, ne tik Lietuvoje¹,

bet ir apskritai už Italijos ribų žinomas tik labai fragmentiškai. Akivaizdu, kad mąstytojo indėlis į filosofijos istoriją ne visuomet tolygus jo populiarumui, juo labiau jei parašyti tekstai prieinami ne anglų, prancūzų

fijoje *Nihilizmas ir Vakarų filosofija* Pareysono mąstymas analizuojamas trimis pagrindiniais aspektais: a) iš Pareysono *laisvės ontologijos* kildinama Gianni Vattimo *išbaigto nihilizmo* koncepcija (Šerpytytė 2007: 413); b) Pareysono *laisvės ontologija* ir jo tragiškasis mąstymas traktuojami kaip Heideggerio Niekio sampratos interpretacijos modusai (Šerpytytė 2007: 316); c) analizuojama Fiodoro Dostojevskio kūrybos įtaka Pareysono tragiškumo sampratai ir jo *laisvės ontologijai* (Šerpytytė 2007: 103–106). Šio straipsnio autorė yra rašiusi apie hermeneutinę Pareysono formatyvumo estetiką (Daraškevičiūtė 2013: 82–90).

* Publikacijos rengimą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Europos Sąjungos struktūrinių fondų remiamą projektą „Podoktorantūros (post doc) stažučių įgyvendinimas Lietuvoje“, sut. Nr. 004/54/MTS-310000-316.

¹ Lietuvoje Pareysonas žinomas visų pirma filosofės Ritos Šerpytytės ir jos atliktų italų filosofijos tyrimų dėka. Šerpytytės monogra-

ar vokiečių, tačiau mūsų bendrojoje kultūroje mažiau vartojamomis italų arba ispanų kalbomis. Vis dėlto Pareysono atvejis gana netipiškas todėl, kad pastaruoju metu, praėjus dvidešimčiai metų po filosofo mirties, jo mąstymas atrandamas ir anglakalbiame pasaulyje – 2009 metais publikuota Pareysono tekstų rinktinė *Existence, Interpretation, Freedom*², o šiomet angliškai išleistas jo *opus magnum* – *Verità e interpretazione*³. Ar tarptautinės filosofijos kontekste pribrendusį susidomėjimą Pareysono mintimi galime laikyti ženklu, kad italų filosofo mąstymas vis dar aktualus? Prieš atsakydami į šį klausimą teigiamai, visų pirma, turėtume prisiminti Pareysono įtaką jo paties įsteigta Turino hermeneutinei mokyklai ir pasauliniu mastu ją išgarsinusiam postmoderniosios filosofijos variantui – Gianni Vattimo *silpnajam mąstymui* (*pensiero debole*).

Žinomas hermeneutikos tyrinėtojas Jeanas Grondinas *silpnojo mąstymo* pagrindėjo Gianni Vattimo filosofavimo strategiją apibūdino kaip pastangą „lotynizuoti“ vokiškąją hermeneutikos tradiciją (Grondin 2007: 239). Būtų sunku nesutikti su šiuo Grondino pastebėjimu – iš tiesų hermeneutikos sampratą, formuotą Friedricho Nietzsche's, Wilhelmo Dilthey'aus, Martino Heideggerio ir Hanso Georgo Gadamerio, Vattimo permašto, susiedamas jau su itališkos hermeneutinės tradicijos kontekstu. Todėl *silpnojo mąstymo* branduolį sudaro ne vien paminėtų vokiečių

filosofų teorijos, bet ir italų hermeneutikos pagrindai, kuriuos Vattimo perėmė iš tiesioginio savo mokytojo – Pareysono, vieno pirmųjų Italijoje pradėjusio pamatines filosofijos problemas traktuoti iš ontologinės hermeneutikos perspektyvos. Šiandien Pareysono mąstymas⁴ reikšmingas ne vien dėl to, kad inspiravo daugiau nei pusę amžiaus trunkantį ontologinės hermeneutikos populiarumą Italijoje, bet ir todėl, kad jau Pareysono filosofijoje ryškūs tie šiuolaikinės italų hermeneutikos bruožai, kurie sudaro jos savitumą aktualiame hermeneutinės filosofijos kontekste.

⁴ Pats Pareysonas savo mąstymą skirstė į tris etapus, kiekvieną jų priskirdamas vis kitai filosofijos perspektyvai (Pareyson 2002: 25–26). Pirmajame etape jam rūpėjo egzistencinė filosofija, o pagrindinis šio laikotarpio kūrinys – *Egzistencija ir asmuo* (*Esistenza e persona* 1950, antras papildytas leidimas 1989), kuriame Pareysonas, paveiktas Sørenso Kierkegaard'o, Karlo Bartheo, Martino Heideggerio ir Karlo Jasperso įžvalgų, pateikė savo paties egzistencializmo variantą kaip filosofiją, kurios centre – asmens problema. Antrajame kūrybos etape (1950–1980) Pareysonas, anticipuodamas Gadamerio tyrimus, susitelkė į pamatines ontologinės hermeneutikos temas – knygoje *Estetika. Formatyvumo teorija* (*Estetica. Teoria della formatività*, 1954) išdėstyta hermeneutinė estetikos samprata ir interpretacijos filosofijos teorija, kuriai skyrė savo veikalą *Tiesa ir interpretacija* (*Verità e interpretazione*, 1971). Trečiuoju savo kūrybos laikotarpiu, sutapusiu su paskutiniu jo gyvenimo dešimtmečiu, Pareysonas atsidėjo etinėms temoms, kurias analizavo iš religijos perspektyvos. Šio laikotarpio tyrimus vainikuojanti knyga *Laisvės ontologija* (*Ontologia della libertà*) buvo publikuota jau po filosofo mirties – 1995 metais. Nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad Pareysono indėlis į hermeneutiką koncentruojasi vien antrojo jo kūrybos laikotarpio tekstuose, personalistiškai traktuojama interpretacijos problema buvo svarbi visai jo mąstymo eigai.

² *Existence, Interpretation, Freedom*. 2009. Transl. Paolo Diego Bubbio. The Davies Group Publishers.

³ *Truth and Interpretation*. 2013. Transl. R. T. Valgenti. Pref. G. Vattimo. State University of New York Press, Albany.

Pareysono hermeneutikos personalistinė prieiga

Pareysono tėvynėje šiandien hermeneutikos klasika tituluojama jo knyga *Tiesa ir interpretacija* pasirodė 1971 metais – dešimtmečiu vėliau nei buvo publikuotas didysis Gadamerio⁵ veikalas *Tiesa ir metodas*, užtikrinęs hermeneutikai solidžią vietą XX amžiaus filosofiniame diskurse. Tačiau *interpretacijos filosofija*⁶ Pareysonui rūpėjo gerokai anksčiau – pradėjęs savo profesinę karjerą praėjusio amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje nuo egzistencinės filosofijos studijų, jis labai anksti suprato, kad vienintelė mąstymui prieinama perspektyva yra individualus asmeninis, o ne absoliutus visuotinis požiūrio taškas. Vedamas šio įsitikinimo Pareysonas konstravo savo filosofiją, paties vadintą personalistine ontologija (*personalismo ontologico*), jos šerdimi bei skiriamuoju bruožu padarydamas asmens būties relevantiškumo tiesai problemą,

kurią permastė jau hermeneutiniais terminais. Laikydamas personalistinę ontologiją vieninteliu XX amžiuje galimu filosofijos modusu, Pareysonas manė, kad ji kaip tokia įmanoma tik įsisąmoninus hermeneutines mąstymo apskritai prielaidas, verčiančias asmens egzistenciją ir patį mąstymą analizuoti iš perspektyvos, neišvengiamai implikuojančios žmogiškosios baigtinybės kontekstą.

Italų teoretikas Alberto Rosso, apibūdinamas Pareysono hermeneutikos išskirtinumą, teigia: „Heidegerinės hermeneutikos pagrindas yra *tikrai* ontologinis, o Pareysono ontologinė hermeneutika konstruojama *taip pat* ir personalistiniu pagrindu“ (Rosso 1980: 18). Pareysono ontologijos personalistinis „pagrindas“ išryškėja per jo būties sampratą, kurią italų filosofas traktuoja kaip laisvu apsisprendimu grįstą asmens santykį su tiesa – performulavus ją hermeneutiškai, anot Pareysono, individas iš tikrųjų yra tik atradamas savitą tiesos interpretaciją. Todėl hamletiškas klausimas „būti ar nebūti?“ Pareysono hermeneutikos kontekste tampa ypač aktualus ir neatsiejamas nuo laisvo pasirinkimo problemos. „Žmogus privalo pasirinkti ar *būti* istorija, ar *turėti* istoriją – identifikotis su situacija, kurioje jis yra ar pasitelkti ją siekiant pirmapradiškumo, atsisakyti tiesos ar atskleisti ją savitu būdu“ (Pareyson 2005: 16–17), – teigia Pareysonas. Savo filosofijoje italų mąstytojas skiria du buvimo modusus, kurių vertinimo kriterijus, anot Pareysono, yra „pirmapradiškas“ (savitas, nuosavas, autentiškas) asmens santykis su savo paties laisve. Šią skirtį jis taiko apibūdinamas ne tik žmogiškąją egzistenciją, bet ir daug plačiau – „pirmapradiški“ arba „nepirmapradiški“, anot jo, gali būti ir mąstymas, ir tiesa, ir laisvė. Šis Pareysono filosofijos aspektas ypač aiškiai atskleidžia

⁵ Gadameris su Pareysono tyrimais buvo susipažinęs. *Tiesoje ir metode* jis mini Pareysoną du kartus. Pirmąjį kartą remiasi Pareysono knyga *Vokiečių idealizmo estetika (L'estetica del idealismo tedesco)*, akcentuodamas Pareysono indėlį išryškinant Fichte's reikšmingumą vokiečių idealizmui (Gadamer 2001: 145/66). Minėdamas Pareysono pavardę antrąjį kartą, teigia: „Estetinis objektas nesisteigia estetinio patyrimo *Erlebnis* metu, tačiau kūrinys ir jo estetiškos savybės patiriamos per jo įkonkreitinimą ir sukūrimą. Šiuo aspektu visiškai sutinku su L. Pareysono estetikos kaip „formatyvumo“ teorijos nuostata“ (Gadamer 2001: 261/124).

⁶ Pareysono filosofijos tyrinėtojas Francesco Russo teigia, kad Pareysonas, ypač vėlyvuoju savo kūrybos laikotarpiu, buvo linkęs vartoti *interpretacijos filosofijos*, o ne hermeneutikos terminą, vengdamas tapatintis su postmoderniomis hermeneutikos teorijomis (Russo 1993: 23).

personalistinę jo mąstymo nuostatą – italų filosofas „pirmapradiškumą“ traktuoja visų pirma ne kaip ypatingą santykį su transcendencija, tačiau kaip konkretaus asmens „asmeniškumą“ (savitumą, nuosavumą), o paskutiniuose savo tekstuose, kuriuose radikalizuojamas laisvės aspektas, Pareysonas prieina prie išvados, kad pagrindinė „pirmapradiško“ buvimo sąlyga susijusi su tragiškumu, neišvengiamai implikuotu individo laisvėje.

Tačiau ar asmens ir jo laisvės problemos iškėlimas į pirmą planą neprieštarauja hermeneutinei Pareysono mąstymo pozicijai? Kitaip tariant, kaip vis dėlto Pareysonui pasiseka išlaikyti harmoniją tarp jo filosofijoje vienodai reikšmingų personalistinės ir hermeneutinės linijų? Italų mąstytojo pasirinkta personalistinė hermeneutikos prieiga nėra savaime suprantama ir nekvestionuojama. Prisiminkime, kad Heideggerio ir Gadamerio hermeneutinėje filosofijoje „subjekto“ vaidmuo priskiriamas jau ne konkrečiam asmeniui (individui), bet traktuojamas anonimiškai – individo „asmeniškumą“ asimiliuoja jį supantis fonas: gyvenamasis pasaulis, būtis, kalba, tradicija, istorija. Ypač puikiai šį judesį iliustruoja žaidimo (*Spiel*) pavyzdys, Gadamerio pateiktas *Tiesoje ir metode*: „Žaidimo subjektas yra ne žaidėjai, bet žaidimas, kuris vyksta per žaidėjus“ (Gadamer 2001: 229/108). Tuo tarpu Pareysonas aktualia laiko tik tokią filosofiją, kurios kontekstą įrėmina asmens problema, todėl nekeista, kad kaip tik individo laisvę ir atsakomybę akcentuojanti personalistinė nuostata, anot paties filosofo, susieja skirtingus jo mąstymo kelio etapus (Pareyson 2002: 243).

Vis dėlto tas akivaizdus faktas, kad Pareysono filosofijoje išlieka reikšmingas asmuo

(numanomas subjektas), dar neleidžia teigti, jog italų mąstytojas taip ir neįžengia į tą postmetafizinės filosofijos etapą, kurį ženkliną subjekto–objekto dichotomijos ir paties subjekto atsisakymas. Nuo subjektinės filosofijos Pareysonas atsiriboja kaip tik hermeneutiškai formuluojama asmens samprata. Kitaip tariant, personalistinė Pareysono hermeneutika yra radikaliai nesubjektiška. Asmuo Pareysonui yra ne „aš“ kaip subjektas, sąmonė ar tiesiog individas atskiros konkretybės prasme, tačiau „aš“ kaip konkretus ontologinis **santykis**. Tai reiškia, kad Heideggerio ir Gadamerio mąstyme ignoruota individo kaip asmens samprata Pareysonui kaip tik tampa jo hermeneutinės ontologijos pagrindu. Individas traktuojamas asmens prasme, anot Pareysono, ne tik neįtvirtina objektyvizuojančio santykio su aplinka, bet ir pats jo „asmeniškumas“ (savitumas) ir yra tas vienintelis kelias, kuriuo atveriamą prieigą prie būties ir tiesos. Kitaip tariant, Pareysono filosofijoje būtis ir tiesa pasiekiamos tik per individualų asmenį, kurį mąstytojas atskiria nuo įprastine „subjekto“ sąvoka žymimo „asmeniškumo“ ir iš tokios sampratos kylančios galimybės kasdienio pasaulio reiškinius pajungti „subjekto“ valiai: „Galime tikėti, kad tiesos atradimas kyla iš mūsų ir iš mūsų situacijos, bet taip tiesa bus tik išsklaidoma, nes tai reikš, kad nesugebėjome pasinaudoti vieninteliu savo sugebėjimu, kuriuo disponuojame tam, kad ją pasiektume, tai yra pačiu savo asmeniu“ (Pareyson 2005: 17).

Šiuolaikinis italų filosofas Maurizio Ferraris, aiškindamas personalistinės Pareysono hermeneutikos atsiribojimą nuo subjektinės nuostatos, teigia:

[A]not Pareysono, objektyvizacijos neįmanomybė ir interpretacijos būtinybė yra įrašytos jau ankstyvajame egzistencializme, taip pat ir pačiame idealizme dar iki Hegelio, todėl tematizuojamos iš naujo hermeneutikai aktualizuojantis asmens ontologijos modusu (Ferraris 2008: 293).

Savo pastebėjimu Ferraris atkreipia dėmesį į labai svarbų Pareysono mąstymo aspektą. Kitaip nei Gadameris, kuris, tęsdamas Dilthey'aus pradėtą darbą, siekė įteisinti nemokslinį „metodą“ – supratimą – filosofijoje ir kituose dvasios moksluose, Pareysonas buvo įsitikinęs, kad filosofija jau pati savaime remiasi hermeneutine interpretacijos logika. Tai reiškia, kad Pareysonas konstravo savo mąstymą, implikuodamas tezę, kuri italų filosofijoje jau praėjusio amžiaus šeštojo dešimtmečio pradžioje tapo sektina gaire ir yra aktuali iki dabar, ir kurią šiek tiek vėliau išpopuliarino Gadameris – filosofija yra „pasmerkta“ hermeneutikai. Paties Pareysono mąstyme šią nuostatą, ko gero, akivaizdžiausiai iliustruoja hermeneutiniais principais pagrįsta jo estetikos samprata.

Hermeneutika kaip formatyvumo estetika

1954 metais pasirodžiusioje knygoje *Estetika. Formatyvumo teorija* Pareysonas pristatė to meto Italijai gana revoliucinę estetikos sampratą – visą su menu susijusią veiklą jis apibrėžė kaip procesą ir pavadino jį formatyvumu, kuris, paties filosofo žodžiais, yra „darymas, tuo pačiu metu atrandant būdą, kaip tai daryti“ (Pareyson 2010: 59). Formatyvumo terminą galima būtų suprasti kaip kūrybos sinonimą, tačiau savo estetikos sampratos konstrukciją Pareysonas pradeda

nuo heidegeriško judesio, tai yra *kūrybos* sąvokos ir ją lydinčio konteksto destrukcijos. *Kūrybos* terminas, anot Pareysono, prieštarausia egzistencinės filosofijos koncepcijai, nes juo turėtų būti apibūdinama Dievo, o ne žmogaus veikla. O estetika, Pareysono įsitikinimu, ne tik ieško atsakymų į atskiros veiklos – meno – klausimus, tačiau taip pat yra susijusi su pamatiniais žmogiškosios būties principais. Knygoje *Egzistencija ir asmuo* Pareysonas teigė:

Estetika yra dvejopo pobūdžio: viena vertus, ji yra bendroji žmogiškosios veiklos teorija, kita vertus – specifinė meno teorija, tačiau abu šie aspektai negali būti aiškiai atribojami vienas nuo kito, nes neįmanoma analizuoti formatyvumo, kuris yra žmogiškosios veiklos bendrąja prasme dalis, neįsisąmoninus, kad kiekviena žmogiškoji veikla yra menas ir neįmanoma analizuoti meno tinkamu būdu, nematant, kad jame susilieja visos kitos veiklos ir visas dvasinis gyvenimas (Pareyson 2002: 210).

Kita vertus, *kūrybos* sąvoka diktuojamą metafizinę potekstę pastebėjo ir kritikavo ne vienintelis Pareysonas. Galime prisiminti ir Heideggerį, kuris savo *Einleitung in die Philosophie. Denken und Dichten* (*Įvadas į filosofiją. Mąstyti ir eiliuoti*) teigė, kad *Schaffenden Mensch* (kuriantis žmogus), Vakarų kultūroje aukštintas nuo Renesanso epochos, *par excellence* įgyvendina metafizinę filosofiją pagrįstą moderniojo žmogaus apibrėžimą (Heidegger 2009: 66–68). Technikos amžiaus individas Heideggeriui yra *Kultur* žmogus, savo buvimą-čia įtvirtinantis kaip viešpatavimą jį supančiai aplinkai – objektyvizuojantį santykį su pasauliu. Meno kontekste šį santykį pagrindžia čia įprastai vartojamas kūrybos terminas, implikuojantis subjekto–objekto dichotomiją:

tarytum savaime suprantama, kad kūrėjas yra subjektas, o kūrinys – objektas. Šiuo aspektu formatyvumo sąvoka ne tokia „diktatoriška“ – ji tiesiog nurodo veiksmą, procesą, kurio metu at(si)skleidžia(ma) daiktiška meno kūrinio plotmė, o pats subjektas lieka neišryškintas.

Taigi, akivaizdu, kad, savo estetikoje kūrybos sąvoką keisdamas formatyvumo sąvoka, Pareysonas siekė išvengti meno kūrinio įrėminimo subjekto–objekto dichotomijoje, o sykiu ir savitu būdu pagrįsti ontologinę meno kūrinio plotmę. Formatyvumo terminas Pareysonui itin parankus tuo, kad juo galima apibrėžti veiklą, kurioje slypi iš pirmo žvilgsnio priešingi vienas kitam – aktyvus ir pasyvus – momentai, kurių priešingumas, atidžiau pažvelgus, yra tik iliuzinis. Nė vienas nėra svarbesnis už kitą, jie nekonkuruoja, o kaip tik atvirkščiai – yra vienas kito atsiskleidimo sąlyga. Aktyvumo ir pasyvumo elementų priešingumo vienas kitam iliuzija kyla tada, kai juos bandome struktūruoti remdamiesi tradicine logika, pagal kurią jie atstovauja vienas kitą besistengiantiems užgožti pradams. Šiuo požiūriu Pareysono estetikoje logikos taisyklės traktuojamos netradiciškai – asmuo čia pasyvus, o meno kūrinys, atvirkščiai – aktyvus: „[F]orma yra formuojama, tačiau sykiu ji – formuoja“ (Pareyson 2010: 75). Menininką vedančios gairės yra būsima, proceso metu dar tik numanoma meno „kūrinio“ visuma. Kita vertus, Pareysonui formatyvumas yra procesas, vedantis ne į improvizaciją, kurioje visi įmanomi „įgyvendinimo“ variantai bus teisingi, bet į interpretaciją, tai yra vienintelį konkrečių atveju galimą tiesos pasirodymo modusą. Formatyvumo principas implikuoja labai svarbią sąlygą – meno „kūrinys“, Pareysono

įsitikinimu, turėtų būti vadinamas ne tobulu arba gražiu, bet „pavykusi“ (*riuscito*): „Darymas, kurio metu atrandamas būdas, kaip tai daryti, implikuoja, kad veikiamo bandymų keliu, o geras šio pobūdžio veiklos rezultatas tiesiog – pavykęs“ (Pareyson 2010: 60). Sąvokos „pavykęs“ vartojimas meno kontekste reiškia ne vien privalomos sėkmės, bet ir galimos klaidos pripažinimą – įsisąmoninimą, kad menininko veikla yra nuolatinis bandymas atrasti ir realizuoti būsimo kūrinio formą. Ir būtent todėl, kad tai yra bandymas, interpretacinį pobūdį turinti meninė veikla susijusi su žmogiškosios egzistencijos baigtinumo suvokimu. Analizuodamas procesą, kurio metu palaipsniui konstruojama nauja tikrovė (meno „kūrinys“), Pareysonas pagrindžia savo estetikos hermeneutinį pobūdį, o jo koncentravimasis ne į meno „kūrinio“ supratimą, tačiau į pačią meninę veiklą, išskiria formatyvumo teoriją iš kitų hermeneutinių meno filosofijos sampratų.

Pareysono mokyklos atstovas, šiuolaikinis italų filosofas Sergio Givone, lygindamas Gadamerio ir Pareysono mąstymą, išsako gana poleminę mintį. Anot Givone's, Gadamerio hermeneutikos pamatas yra estetika, kitaip tariant, Gadameriui labiausiai rūpi įrodyti meno srities universalumą ir taip pagrįsti meno kūrinio tiesą, o Pareysono estetikos pagrindas yra hermeneutika. Nors Pareysonas, jei žvelgsime chronologiškai, pirmiau atsideda estetikos, o ne hermeneutikos klausimams, „jo mąstyme estetika nurodo į hermeneutiką: ji kyla iš hermeneutikos, plėtojama nuo hermeneutikos, mąstoma tik kaip sukonstruota interpretacijos teorijos pagrindu“ (Givone 2011: 127). Šia savo teze Givone patvirtina šiuolaikinėje italų filosofijoje plačiai pa-

plitusį įsitikinimą, kad būtent Pareysono, labiau nei filosofijos tradicijoje visuotinai hermeneutikos apologetu laikomo Gadamerio, mąstymas pačia gryniausia forma pratęsė Heideggerio inspiruotą hermeneutikos transformaciją iš tekstų supratimo teorijos į vienintelę postmetafiziniame mąstyme įmanomą ontologiją. Vis dėlto, mūsų nuomone, šiuolaikiniame italų mąstyme ypač daug dėmesio skiriant Pareysono hermeneutikos sąsajoms su Heideggeriu ir Gadameriu, pernelyg mažai atsižvelgiama į pačios italų filosofijos kontekstą, kuris ne tik darė įtaką Pareysono minties raidai, bet ir daugiausia suponavo jo hermeneutikos savitumą. Formatyvumo estetikoje ši įtaka išryškėja ypač akivaizdžiai.

Poheidegerinės hermeneutinės meno filosofijos kontekste mažiausiai du Pareysono estetikos aspektus galėtume išskirti kaip netipiškus. Visų pirma, Pareysonas taip ir neatsisako paties estetikos termino, Heideggerio ir Gadamerio požiūriu neišvengiamai vedančio į pokantinei estetikai būdingą subjektyvizuojantį santykį meno kūrinio atžvilgiu. Iš to kyla antrasis hermeneutinei Heideggerio ir Gadamerio meno filosofijos sampratai prieštaraujantis Pareysono estetikos aspektas – italų mąstytojų rūpi ne tiek pažintinė meno funkcija ir jos pobūdis, kiek menas kaip veikla ir procesas, o akcentuodamas šios veiklos išskirtinumą, jis nepaneigia autonomijos, kurią menui suteikė Immanuelis Kantas *Sprendimo galios kritikoje* ir kurią įnirtingai kritikavo Gadameris *Tiesoje ir metode*. Kaip tik meno autonomiškumo tezė, kurios savo mąstyme iki galo neatmeta Pareysonas, aiškiausiai parodo, kad jo estetikos ir Gadamerio meno filosofijos „hermeneutiškumas“ steigiasi ne tuo pačiu pagrindu. Kitaip tariant, hermeneutinė

vokiečių meno filosofija konstruojama kaip siekis transformuoti neokantinio mąstymo tradicijai būdingą subjektinę estetikos nuostatą ir grąžinti menui bei humanitariniams mokslams apskritai prieigą prie tiesos, suprantant ją Heideggerio transformuotos tiesos sampratos prasme. O pagrindiniu Pareysono uždaviniu estetikoje tampa ne poreikis pagrįsti dar Giambattistos Vico ir Benedetto Croce's italų mąstymo tradicijoje įtvirtintą meno bei istorijos pirmenybę gamtos mokslų atžvilgiu, bet pastanga permąstyti meno teoriją jau ne neoidealistinės filosofijos terminais, tačiau kaip hermeneutiškai traktuojamą praktinę veiklą.

Pareysono mintis, kad kiekvienoje žmogaus veikloje slypi formatyvumo elementas, lemiantis individo būties „kūrybiškumą“, tačiau gryniausia forma pasireiškiantis tik meno sferoje, nebuvo nauja XX amžiaus italų filosofijoje. Šią tezė Pareysonas perėmė iš Benedetto Croce's estetikos, kurioje pamatinio žmogiškojo pažinimo funkcija suteikta kūrybinei intuicijai, sykiu reiškiančiai ir ekspresiją (išraišką). Croce pabrėžė, kad giliausias pažinimo matmuo atsiskleidžia per aktyvią veiklą ir kūrybiškumą, todėl yra būdingas visoms žmogaus veiklos sritims, tačiau vis dėlto tikroji intuicijos-ekspresijos viešpatija yra meno sfera. Pareysonas iš Croce's perėmė „kūrybinio“ elemento transcendentiniškumą ir sutiko su savo pirmtako mintimi, kad šis elementas visiškai realizuojamas tik mene, tačiau griežtai atsiribojo nuo Croce's koncepcijos pastangos estetikai ir menui suteikti pažinimo funkciją⁷. Croce's filosofinėje sistemoje

⁷ Pareysono ir Croce's estetikos santykis ypač sudėtingas ir nevienareikšmiškai traktuojamas. Ilgą laiką Pareysono mokyklos atstovai

estetika yra **teorinis** konkrečių dalykų pažinimas, pripažįstant, kad praktinė meno dimensija nėra reikšminga, o Pareysonui menas visų pirma yra *praxis* sferos dalis, tai yra konkreti **veikla** (*produzione*) – procesas, ieškojimas, komponavimas, atlikimas, patirtis. Todėl meno universalumą Pareysonas savo estetikoje grindžia ne pažinimu arba supratimu, o formatyvumu – išsadingumo principu, kuris, anot jo, yra kiekvienos veiklos sudedamoji dalis. „Akcentuojant pažintinį meno pobūdį, į antrą planą nustumiamas esmingesnis ir pamatiškesnis meno kūrinio aspektas – jo atlikimas ir realizavi-

mas“, – rašė Pareysonas savo 1966 metų tekste *Estetikos problemos* (Pareyson 2009: 28). Teigdamas, kad meno kūrinio ontologija susijusi su universaliu formatyvumo principu, Pareysonas patvirtina, kad tiesa gali būti prieinama ne tik įprastu keliu – gamtamoksliu metodu arba teoriniais teiginiais apie pasaulio tvarką ir racionaliais apmąstymais, bet yra išsiskynusi gilesniu lygmeniu nei „pažinimas“ gali pasiekti. Todėl Pareysono hermeneutikoje tiesa yra meno, o ne tikslųjų mokslų kontekstui artimesnė patirtis.

Hermeneutinė tiesos samprata ir jos paradoksai

(Giuseppe Riconda, Segio Givone ir kiti) laikėsi nuomonės, kad hermeneutinė Pareysono formatyvumo estetika yra priešinga intuityvistinei Croce's estetikai. Iš tiesų taip yra, jei Pareysono mąstymą lyginsime su ankstyvojo laikotarpio Croce's estetika (t. y. teorija, išdėstyta 1902 metais publikuotame veikale *Estetika kaip išraiškos mokslas ir bendroji lingvistiką*), kurioje šis griežtai pasisako už meno srities autonomiją ir intuicijos kaip jausminės išraiškos sampratą. Tačiau jau nuo 1908 metų Croce's mąstyme vis labiau išryškėja tendencija pabrėžti, kad intuicija yra apribota egzistencinių sąlygų, o 1934 metais savo tekstų rinkinyje *Poezija* Croce lyrinės intuicijos sampratą keičia kosmine intuicija, taip akcentuodamas universalią, o ne autonominę meno dimensiją. Kita vertus, Italijoje paplitusi ir kita Croce's ir Pareysono santykio traktuotė (jai atstovauja Vittorio Stella, Umberto Eco, Paolo D'Angelo), kuria remiantis Pareysono estetika yra ne anti-kročinė, bet post-kročinė. Mūsų nuomone, ši versija yra objektyvesnė, nes, kaip teigia pats Pareysonas, jis savo formatyvumo estetika siekė pasiūlyti alternatyvą Croce's estetikai (Pareyson 2010: 7). Neabejotina ir tai, kad, viena vertus, besąlygiškai priimdamas kai kuriuos savo pirmtako filosofijos aspektus, pamatinius savo estetikos principus Pareysonas formulavo ne ignoruodamas Croce's mąstymą, bet kaip tik pasitelkdamas jį atskaitos tašku.

Hermeneutinę tiesos sampratą Pareysonas išplėtojo savo knygoje *Tiesa ir interpretacija*. Prisiminę diskusijas, kurias XX amžiaus filosofijoje sukėlė Gadamerį išgarsinusio veikalo *Tiesa ir metodas* pavadinime pastebėta kontroversija, galime pajuokauti, kad knyga, kurioje Pareysonas išdėstė savo hermeneutikos programą, taip pat turėtų vadintis tiksliau – tik šiuo atveju pavadinime esanti jungtuką „ir“ reikėtų keisti ne skiriamuoju jungtuku „arba“, o lyginamuoju – „kaip“. Kitaip tariant, Gadameriui rūpėjo įtvirtinti tiesos sampratą, pasiekiamą ne tik gamtamoksliu metodu, o Pareysonui svarbiausia buvo akcentuoti, kad vienintelis būdas, kuriuo šiuolaikinėje filosofijoje vis dar gali būti prieinama tiesa, yra interpretacija. Tai, kad svarbiausių Gadamerio ir Pareysono veikalo pavadinimuose figūruoja žodis „tiesa“, reiškia šį tą daugiau nei tiesiog atsitiktinį sutapimą. Reikia pripažinti, kad tiesos problema yra viena pamatinių ontologinės hermeneutikos problemų, o hermeneutinė

tiesos samprata susijusi su pačios hermeneutikos išskirtinumu šiuolaikinės filosofijos kontekste⁸.

Pareysono hermeneutikoje susiduriame su gana kontroversiška tiesos samprata. Italų filosofas apibrėžia tiesą kaip postmetafizinę, ontologinę, tačiau transcendentinę, pluralistinę ir perspektyvistinę, bet ne reliatyvistinę, personalistinę, bet ne subjektyvią. „Tiesos priešingumas objektyvumui yra pirmapradiškas ir giluminis – jis pasireiškia su niekuo nesupainiojama aplinkybe, kad tiesa pasiekama iš skirtingų perspektyvų tik tiek, kiek nėra tapatinama nė su viena iš jų ir ji įgalina diskursą tiek, kiek savo ruožtu pati neištirpsta jame“ (Pareyson 2005: 26), – teigia Pareysonas *Tiesoje ir interpretacijoje* apibūdindamas tiesos daugiaraiškumą. Tiesos kaip interpretacijos samprata yra radikaliai ontologinė: tiesa yra interpretacija todėl, kad ji neišvengiamai įsišaknijusi būtyje, neįmanomoje išreikšti korespondentine tiesos samprata, kuria apibrėžiamas objektyvus atitikimas. Pareysonas vartoja terminą – *neišsenkamumo ontologija* (*ontologija dell'inesauribile*), kuriuo tiesos (interpretacijos prasme) ir būties santykis nusakomas prieštarinčiai – viena vertus, būtis atsiveria tik interpretacijos būdu, tačiau

sykiu pabrėžiama, kad jokia interpretacija nepajėgia „išsemti“ būties. Kitaip tariant, tai reiškia ne vien tai, kad, Pareysono įsitikinimu, tiesa susijusi su nepalaujamai atsiveriančiais horizontais, bet ir tai, kad tiesa, anot jo, lieka iki galo nepažini.

Vis dėlto jei poheidegerinei hermeneutikai būdingą tiesos sampratą apibrėšime kaip postmetafizinę tuo požiūriu, kad ji atitinka du kriterijus – tai yra, pirma, postmetafiziniame mąstyme tiesa nebelaikoma tyrimo arba atradimo objektu ir, antra, tiesa suprantama jau ne kaip substancija, bet kaip įvykis, o dar tiksliau – istorinis įvykis, teks pripažinti, jog Pareysono tiesos samprata atitinka tik pirmąjį kriterijų ir neišpildo antrojo. Tiesos transcendentiško idėja Pareysono hermeneutikoje yra ne nuspėjama, tačiau atvirai deklaruojama:

[T]iesą yra vienintelė ir ant-laikiška tarp aptinkamų daugialypių istorinių jos formuluočių; tačiau toks jos išskirtinumas netampa trūkumu net ir tada, jei žvelgsime į ją iš įvairių begalinių perspektyvų, kurias ji stimuliuoja ir augina, neleidama, kad kuri nors jų ją išsemtų ir nė vienos nelaikydama išskirtine – tai reiškia, kad apreiškiančiame mąstyme tiesa yra labiau šaltinis ir užuomazga, nei atradimo objektas (Pareyson 2005: 18).

Knygoje *Tiesa ir interpretacija* Pareysonas skiria apreiškiantį mąstymą (*pensiero rivelativo*) ir išreiškiantį mąstymą (*pensiero espressivo*) – pirmuoju apreiškiamą tiesą, o antruoju išreiškiamą istorinį laikotarpį. Filosofijas, kurių tikslas yra pragmatinis, techninis ar instrumentinis, Pareysonas apibrėžia kaip išskirtinai išreiškiančias, tačiau ir apreiškiantis tiesą mąstymas, anot jo, visuomet turi savyje išreiškimo aspektą, tai yra, apreikšdamas tiesą, sykiu išreiškia ir

⁸ 44-ajame *Būties ir laiko* paragrafe Heideggeris iškėlė mintį, kad *štai-būties* (*Dasein*) buvimą pasaulyje įprasmina tam tikri momentai, kuriuos jis vadino autentiškais ir teigė, kad jiems apibūdinti būtina radikaliai kitokia tiesos samprata. Anot Heideggerio, filosofijoje nusistovėjęs tradicijai vadovautis *adaequatio* arba korespondentine tiesos samprata, būtis neišvengiamai lieka už mąstymo ribų, nes neatitinka tokios tiesos kriterijų – būtis negali būti mąstoma kaip nuolat stabiliai esanti, o turi būti mąstoma kaip tokia, kuri tuo pačiu metu ir yra, ir nėra.

gyvenamąjį istorinį kontekstą. Tačiau griežtais reikalavimais apribodamas mąstymo prieigos prie tiesos galimybę, Pareysonas savo hermeneutikos struktūroje tik dar labiau įtvirtina metafizikos fragmentus. Franco Bianco pažymi:

Teisingumo–klaidingumo antitezė Pareysono mąstyme veikia ne interpretacijos lygmeniu, o tik dichotomijos tarp išreiškiančio ir apreiškiančio mąstymo lygmeniu. Teisingas tik toks mąstymas, kuris atpažįsta savo įsišaknijimą asmenyje, suvokiamame kaip tiesos manifestacijos vieta; klaidingas bet kuris kitas mąstymas, neatitinkantis šio apibūdinimo. Vis dėlto darosi sudėtinga neabejoti faktu, kad net begaliniame interpretacijų procese pasitaikys išreiškiančio ir apreiškiančio mąstymo santykyje susiformavusi tikroji interpretacija, atitinkanti pirmiau išvardytus kriterijus (Bianco 1991: 177).

Amerikiečių filosofas Johnas Caputo savo knygoje *Radikali hermeneutika* kritikavo Gadamerį teigdamas, kad šis propaguoja ekstremaliai liberalią tradicionalizmo formą ir todėl iki galo neatsisako metafizinės tiesos sampratos (Caputo 1987: 110). Ironiška, kad tam tikra prasme konservatyvią Gadamerio hermeneutikos nuostatą galime įžvelgti per tai, kad joje, kaip teisingai teigia Caputo, suabsoliutinama istoriškumo, tradicijos, kultūros reikšmė, o tiesa Gadameriui visų pirma prieinama supratimo keliu kaip bendrosios kultūros ir tradicijos sudedamoji dalis. Pareysono hermeneutikoje pastebime atvirkščią tendenciją – konservatyvumas ir metafizikos įtaka joje atsiskleidžia kaip tik per tai, kad čia nepakankamai atsižvelgiama į istoriškumo ir tradicijos svarbą. Nors kultūrinį ir istorinį kontekstą Pareysonas laiko neišvengiamybe, vis dėlto istoriškumo aspektą jis traktuoja egzistenciškai, tai yra

kaip neatsiejamą nuo individo situatyvumo, bet ne ontologiškai kaip individo būties struktūros momentą – „žmogui pavyksta pasiekti tiesą ne išeinant iš istorijos, tačiau pasitelkiant ją kaip prieigą ir galimybę“ (Pareyson 2005: 55). Kitaip tariant, tiesą ir būtį Pareysonas mąsto kaip ant-laikiškas ir begalines, o istoriškumą priskiria prie išorinių konkrečios baigtinės būties sąlygų, ignoruodamas Heideggerio pamoką apie istorinio įvykio forma besiskleidžiančią būties struktūrą⁹.

Todėl nenuostabu, kad, ko gero, garsiausia *Tiesos ir interpretacijos* tezė „Nėra tokios tiesos, kuri nebūtų interpretacija, ir nėra tokios interpretacijos, kuri nebūtų tiesa“ (Pareyson 2005 b: 53) buvo traktuojama labai nevienareikšmiškai. Labiausiai stengiasi suprasti, kuris iš dviejų abipusę priklausomybę susijusių dėmenų Pareysonui vis dėlto yra svarbesnis – tiesa ar interpretacija? Ar teigdamas, kad tiesa yra interpretacija, Pareysonas išsako reliatyvistinę tiesos sampratą, o jei taip, kaip ši nuostata dera su jo *neišsenkamumo ontologija*? Įvade į anglišką *Tiesos ir interpretacijos* vertimą buvęs Pareysono auklėtinis Vattimo stebisi: „Klausimas, kurio vis dar klausiu Pareysono ir klausiu savęs skaitydamas jo tekstus, yra toks – ką reiškia tiesos amžinumas ir transcendentistiškumas, jei tiesa atsiskleidžia tik kaip interpretacija – tai yra interpretacijos, pasireiškiančios istoriškai?“ (Vattimo 2013: xii). Pasakytina, kad paskutinę Vattimo klausimą

⁹ *Būtyje ir laike* Heideggeris teigia: „Istoriškumas reiškia būties struktūrą štai-būties „įvykiškumo“ („*Geschehens*“) prasme, ir vien šiuo pagrindu įmanoma tai, kas suprantama kaip „visuotinė istorija“ („*Weltgeschichte*“) ir istorinis priklausymas jai“ (Heidegger 2008: 70).

mo dalį, kurioje užsimenama apie „interpretacijas, pasireiškiančias istoriškai“ reikėtų priskirti paties Vattimo, o ne Pareysono mąstymo logikai, nes, jei liksime ištikimi šaltiniams, Pareysonas savo hermeneutikoje iš tiesų kalba apie begalę interpretacijų, tačiau interpretacijų daugybė, anot jo, kyla ne iš daugybės tiesų (istorinių įvykių), kaip norėtųsi postmodernizmo epochoje, bet iš to, kad, Pareysono įsitikinimu, tiesa yra begalinė ir neišsenkama.

Vienintelį tiesos modusą, kuris, Pareysono nuomone, gali būti apskritai prieinamas, jis apibrėžia kaip iš individo perspektyvos pasiekiamą interpretaciją, ir vis dėlto tiesa jam yra daugiau ir slypi giliau nei asmeninė interpretacija galėtų atskleisti. Tam tikra prasme Pareysonas apibrėžia tiesą negatyviai – ne per tai, kas ji yra, bet per tai, kaip, nepasirodydama visu savo pavidalu, ji apreiškiama. Ši Pareysono hermeneutikos aspektą italų filosofas Marco Ravera pavadina „ontologiniu pliuralizmo pagrindimu, kuriuo, nepaisant daugybės galimų formuluočių, išlaikomas tiesos unikalumo principas“ (Ravera 2011: 101). Interpretacijos išsiskynimo ontologiniu lygmeniu išryškėjimas leidžia užfiksuoti iš pirmo žvilgsnio sunkiai pastebimą Pareysono tiesos sampratos radikalumą – nors tiesa Pareysonui yra ant-laikiška, transcendentinė ir substanciali, ji atsiskleidžia tik kaip interpretacija – neišsenkamos tiesos atspindys, kuriame sėkmės atveju susilieja amžinybės ir laikinos egzistencijos aspektai¹⁰.

Vietoje išvadų – Pareysono hermeneutikos recepcija šiuolaikinėje italų filosofijoje

Luigi Pareysono hermeneutika padarė didžiulę įtaką šiuolaikinei italų filosofijai. Šio autoriaus mąstymas nemaža dalimi prisidėjo prie to, kad, ko gero, būtent Italijoje „įgyvendinta“ Gadamerio tezė, jog hermeneutika jau tapusi ne tik viena iš daugelio filosofijos krypčių ir net ne kontinentinės filosofijos sinonimu, bet ir pati filosofija yra viena iš galimų hermeneutikų. Žinoma, taip plačiai suvokiama hermeneutinė filosofija negali būti homogeniška, todėl sunku kalbėti ne tik apie vieną konkrečią italų hermeneutiką, bet net ir apie vienareikšmišką Pareysono hermeneutikos recepciją. Mūsų nuomone, šiuolaikiniame italų mąstyme galima išskirti mažiausiai dvi Pareysono hermeneutikos traktuotes – konservatyvią ir radikalią¹¹. Maža to – Pareysono įkurtoje Turino hermeneutikos mokykloje šiuo metu susiformavusios dvi filosofų stovyklos, kurias sudarantys buvę Pareysono mokiniai ne tik skirtingai interpretuoja savo mokytojo tekstus, bet ir atstovauja labai skirtingoms hermeneutikos sampratom.

Pareysono hermeneutiką konservatyviai traktuojantys filosofai – Claudio Ciancio, Marco Ravera, Giuseppe Riconda, Sergio Givone, Ugo Perone, Alberto Rosso – laikosi nuomonės, kad Pareysono mąstymas, būdamas postmetafizinis, sykiu disponuoja tam tikromis metafiziniam mąstymui būdingomis sąvokomis, kaip antai: „pirmapradiškumas“, „amžinybė“,

¹⁰ Vis dėlto, mūsų nuomone, šiuo aspektu interpretacijos teorija, išdėstyta Pareysono *Eстетikoje*, yra nepalyginti radikalesnė nei jo *Tiesoje ir interpretacijoje* formuluojama tiesos samprata.

¹¹ Terminą „radikalus“ čia vartojame norėdami akcentuoti posūkį nuo galiojančios tradicijos – šiuo konkrečiu atveju tai būtų Pareysono hermeneutikos sampratą reformuojantis posūkis.

„transcendencija“, o jo pagrindas – šiomis sąvokomis besiremianti tiesos samprata. Konservatyvią nuostatą šiuo atveju rodo ne tik tai, kad hermeneutinės Turino mokyklos tradicija tęsiama labai atidžiai ir ištikimai analizuojant Pareysono tekstus, pagrindinį dėmesį sutelkiant į jo knygoje *Tiesa ir interpretacija* išdėstytą hermeneutikos sampratą, bet ir tai, kad pati hermeneutika pagal šią traktuotę suvokiama kaip postmoderniai filosofijai opozicinis mąstymo kelias, grįstas „stipria“ tiesos samprata. Tai reiškia, kad interpretuojant Pareysono tezę „Nėra tokios tiesos, kuri nebūtų interpretacija, ir nėra tokios interpretacijos, kuri nebūtų tiesa“, akcentuojamas tiesos, o ne interpretacijos aspektas. Remiantis tokia šios tezės traktuote, tiesa suprantama visų pirma personalistiškai – kaip asmeninė, todėl iš dalies reliatyvistinę nuostatą atitinkanti interpretacija. Tai reiškia, kad atsiribojama nuo tiesos kaip pagrindo ir objekto sampratų, būdingų metafizinei filosofijai, tačiau, kita vertus, primygtinai pabrėžiamas tiesos transcendentisškumas. Kaip savo straipsnyje „Reliatyvizmas ir hermeneutinis mąstymas“ rašo Ciancio:

Interpretacija visuomet yra asmenišką, nuo perspektyvos priklausantis žinojimas, tačiau to negalima pavadinti daliniu matymu, nes tai – vidinis tiesos matymas, net jei ir iš tam tikro požiūrio taško; ir tai yra priežastis, leidžianti šį požiūrį laikyti teisingu. Taigi reikėtų kalbėti ne apie daugelį tiesų, kaip to norėtų reliatyvizmas, bet apie daugelį autentiškų interpretacijų (Ciancio 2011: 31).

Taigi šiuo atveju hermeneutika traktuojama kaip galimybė sugrąžinti tiesos klausimą į reliatyvistinę nuostatą besivadovaujančios mūsų tikrovės akiratį, o hermeneutikos universalumas pagrindžiamas tuo pačiu

būdu kaip ir Pareysono *Tiesoje ir interpretacijoje* – tai yra, teigiant transcendentinę tiesos sampratą, atsiveriančią begalinėms, neišsenkančioms interpretacijoms.

Priešingos nuostatos laikosi antrosios, iš Pareysono hermeneutinės mokyklos kilusios, filosofinės stovyklos atstovai, kurių ryškiausi – Gianni Vattimo, Umberto Eco, Gaetano Chiurazzi, iš dalies Federico Vercellone. Šie autoriai ne tik drąsiai, tai yra ne paraidžiui, interpretuoja Pareysono hermeneutiką¹², bet sykiu jo mąstyme randa ir atspirties tašką, leidžiantį konstruoti savo pačių postmodernias hermeneutikos sampratas, atmetančias bet kokios transcendentinės tiesos galimybę. Šitaip traktuojant Pareysono hermeneutiką, tezėje „Nėra tokios tiesos, kuri nebūtų interpretacija, ir nėra tokios interpretacijos, kuri nebūtų tiesa“ akcentuojama ne tiesa, bet interpretacija. *Silpnąją mąstymą* propaguojantis Vattimo daugybėje savo tekstų siūlo, vadovaujantis Friedricho Nietzsche's teze „neegzistuoja faktai, tik interpretacijos“, atsisveikinti¹³ su tokia tiesos samprata, kurią savo *Tiesoje ir interpretacijoje* analizuoja Pareysonas. Vatti-

¹² Pažymėtina, kad radikaliai hermeneutiką traktuojantys Turino filosofinės mokyklos atstovai remiasi ne gana konservatyvią hermeneutiką pristatančiu veikalu *Tiesa ir interpretacija*, tačiau ieško radikalesnių hermeneutikos sampratos aspektų kitose Pareysono knygos, pavyzdžiui, *Estetikoje* Umberto Eco rašo: „Nors aš ir sekuliarizavau Pareysono metafiziką, tačiau nebūčiau galėjęs tinkamai analizuoti kūrinio ir priėmėjo santykio, interpretacijos ribų ir galimybių, vystyti dekonstrukcijos teorijų kritikos, jei nebūčiau gimęs su Pareysono estetika“ (Eco 2012: 41) arba paskutinėje jo knygoje *Laisvės ontologija* (Vattimo 2013: xv).

¹³ 2009 metais Vattimo publikavo knygą pavadinimu *Sudie tiesai* (*Addio alla verità*. Milano: Meltemi).

mo įsitikinimu, gyvendami postmodernioje tikrovėje, kurioje vis svarbesnis vaidmuo tenka komunikacijos ir informacijos kanalams, esame priversti atsisakyti neretai vis dar metafiziškai suprantamos tiesos ir susitaikyti su tuo, kad mūsų pasaulyje vienintelę tiesą keičia interpretacijų žaismas. Postmodernistinė, pliuralistinė, nihilistinė ir reliatyvistinė hermeneutika suprantama

kaip vienintelis šiuolaikinio pasaulio kontekste įmanomas mąstymo būdas ir būtent ši, Pareysono *Tiesoje ir interpretacijoje* apibrėžtą tiesos sampratą apverčianti, traktuotė leidžia pagrįsti radikaliosios hermeneutikos universalumą. Būdama interpretacijos teorija, hermeneutika yra tas modusas, kuriuo mūsų daugiasluoksniškoje tikrovėje konkreti-
zuoja bendrosios universalios tiesos.

Literatūra

Bianco, F. 1991. *Pensare l'interpretazione*. Roma: Editori Riuniti.

Caputo, J. 1987. *Radical Hermeneutics: Repetition, Deconstruction, and the Hermeneutic Project*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Ciancio, C. 2011. Reliatyvizmas ir hermeneutinis mąstymas. Vertė V. Daraškevičiūtė, *Religija ir kultūra* 7 (1–2): 25–33.

Daraškevičiūtė, V. 2013. Estetikos sampratos transformacijos ontologinėje hermeneutikoje: H. G. Gadameris ir L. Pareysonas, *Logos* 76: 82–90.

Eco, U. 2012. Pareyson vs Croce: e novità dell'Estetica 1954, in *Annuario filosofico* 27. Milano: Mursia: 41–57.

Ferraris, M. 2008. *Storia dell'ermeneutica*. Milano: Bompiani.

Gadamer, H. G. 2001. *Wahrheit und Methode / Verità e metodo*. Transl. G. Vattimo. Milano: Bompiani. Testi a fronte.

Givone, S. 2011. Ermeneutica ed estetica, in *Annuario Filosofico* 26. Milano: Mursia: 127–134.

Grondin, J. 2007. Vattimo e la latinizzazione dell'ermeneutica. Perché Gadamer ha resistito al postmoderno? Transl. L. Saviani, in Santiago Zabala (ed.). *Una filosofia debole*. Milano: Garzanti: 238–251.

Heidegger, M. 2009. *Einleitung in die Philosophie. Denken und Dichten / Introduzione alla filosofia. Pensare e poetare*. Transl. V. Cicero. Milano: Bompiani. Testi a fronte.

Heidegger, M. 2008. *Sein und Zeit / Essere e Tempo*. Transl. A. Marini. Milano: Arnoldo Mondadori Editore. Testi a fronte.

Pareyson, L. 2005. *Verità e interpretazione*. Milano: Mursia.

Pareyson, L. 2009. *Problemi di estetica*. Milano: Mursia.

Pareyson, L. 2010. *Estetica. Teoria della formatività*. Milano: Bompiani.

Pareyson, L. 2002. *Esistenza e persona*. Genova: Il melangolo.

Ravera, M. 2011. Gadamer e Pareyson, in *Annuario Filosofico* 26. Milano: Mursia: 93–113.

Rosso, A. 1980. *Ermeneutica come ontologia della libertà*. Milano: Pubblicazioni della Università Cattolica del Sacro Cuore.

Russo, F. 1993. *Esistenza e libertà: Il pensiero di Luigi Pareyson*. Roma: Armando Editore.

Šerpytytė, R. 2007. *Nihilizmas ir Vakarų filosofija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Vattimo, G. 2013. Foreword, in Luigi Pareyson. *Truth and Interpretation*. Transl. R. T. Valgenti. State University of New York Press, Albany: xi–xv.

NOTION OF HERMENEUTICS IN THE PERSONALISTIC ONTOLOGY OF LUIGI PAREYSON

Vaiva Daraškevičiūtė

Summary

The article deals with the conception of hermeneutics in the philosophy of 20th-century Italian thinker Luigi Pareyson. In his native country, this philosopher is considered as one of the classics of ontological hermeneutics; however, his name is almost unknown beyond Italy. In the article, the question is posed whether the thought of Pareyson is still relevant and distinctive in a wider context of the ontological hermeneutics. The originality of Pareyson's hermeneutics is shown by analyzing three aspects of his thought – personalistic perspective, original approach to interpretation in aesthetics theory, and the controversial concept of the truth. The article is concluded with the consideration of Pareyson's hermeneutics reception in contemporary Italian philosophy. In the actual Italian thought, the main point of Pareyson's hermeneutics is that it influenced at least two different schools of hermeneutics, differing not only in the interpretation of Pareyson's philosophy, but also in the concept of hermeneutics itself.

Keywords: hermeneutics, personalistic ontology, aesthetics of the formativity, truth, interpretation.